

Licht optimisme over bescherming Arbowet voor thuis- en telewerk

Marieke de Feyter

Doosjes vouwen en hotelzeepjes inpakken. Hèt beeld van thuiswerk. Werk dat alleen beschermd wordt door de Arbowet als er een arbeidsovereenkomst is. Maar dat gaat veranderen. Bij de Tweede Kamer is het voorstel 'Wijziging van de Arbowet in verband met thuiswerk' ingediend, vergezeld van een voorontwerp 'Besluit Thuiswerk'. De wetswijziging wordt begin 1994 ingevoerd. Betrokkenen aan het woord.

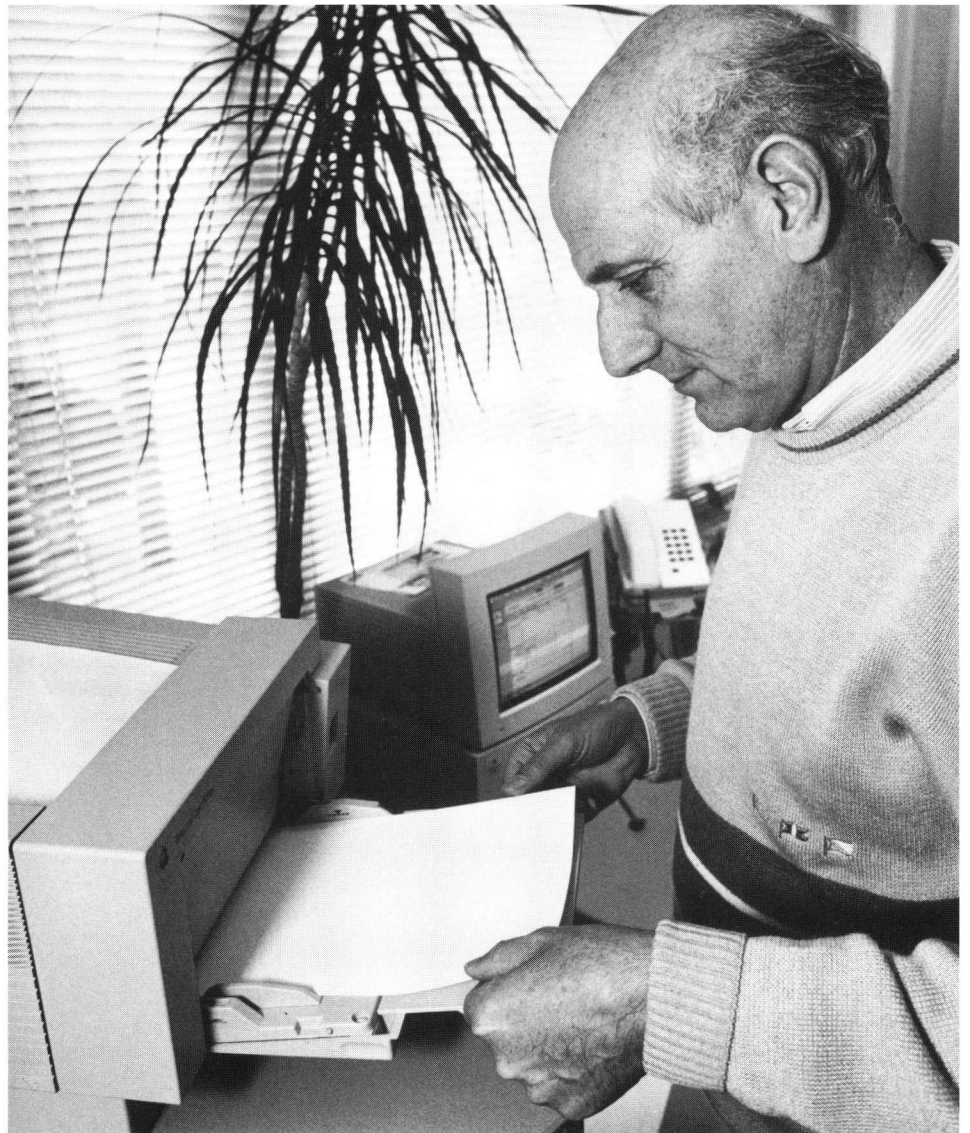
Hoeveel thuiswerkers Nederland telt, is niet precies bekend. Het Integratieproject Thuiswerk gaat ervan uit dat het er ongeveer 166 000 zijn. Thuiswerk wordt gedefinieerd als elke vorm van produktie-, montage-, sorteer- en inpakwerk dat in de privé-sfeer wordt verricht.¹

Naast thuiswerk is er tegenwoordig ook telewerk. De telewerker werkt part-time of full-time vanuit de eigen woning, waarbij de communicatie met de werkgever verloopt via telecommunicatie-middelen en de computer. Het Platform Telewerken Nederland (PTN) schat dat er in Nederland ongeveer 68 000 telewerkers zijn.²

Er zijn nogal wat verschillen tussen thuiswerk en telewerk. Thuiswerk wordt voor 98% door vrouwen uitgevoerd, is meestal ongeschoold of laaggeschoold werk en vaak is geen sprake van een arbeidsovereenkomst. Thuiswerk is vooral in de industrie te vinden, maar ook in de handel, bij banken en verzekeringswezen, en in de (zakelijke) dienstverlening. Voorbeelden van thuiswerk: tafelkleden biezen, drukknoppen inzetten, doosjes vouwen, cd-doosjes vullen, hotelzeepjes inpakken en dichtplakken, adressen ponsen, boekhouding, notulen uitwerken.

Telewerkers daarentegen zijn vaak mannen. Ze verrichten meestal hooggeschoold werk en hebben vrijwel altijd een arbeidsovereenkomst. Telewerk komt vooral voor in de handel, het bank- en verzekeringswezen, de zakelijke dienstverlening en in het transport. Het gaat daarbij met name om vertegenwoordigers, journalisten, verzekeringsagenten, kredietadviseurs, of beleidsmedewerkers.

Maar telewerk kent ook laaggeschoolde functies. Deze worden meestal door vrouwen uitgevoerd die niet altijd een arbeidsovereenkomst hebben. Het werk bestaat uit

Telewerk: geen situaties bekend waar Arbowet ernstig wordt overschreden.

Foto: Chris Pennarts

Priegelwerk

Nancy Visser is 23 jaar en woont in Amsterdam. Zij is minder positief over het thuiswerk. 'Het zou heel goed zijn als werkgevers verplicht worden gesteld beter om te gaan met hun thuiswerksters. De omstandigheden waarin ik mijn werk uitvoer zijn slecht. De stoel waar ik op zit, is niet bedoeld om de hele dag op te zitten. Omdat ik de hele dag dezelfde handelingen verricht, merk ik dat 's avonds aan mijn rug. Daarnaast is het werk zo eentonig dat het geestdodend werkt.'

Helaas werken veel thuiswerksters illegaal waardoor ze totaal geen rechten hebben en ze dus erg kwetsbaar zijn. 'Als ik ergens over begin te klagen, zegt mijn opdrachtgever rustig dat hij voor mij zo weer tien andere thuiswerksters heeft. Uit angst het werk kwijt te raken, houden de meesten dan ook hun mond.'

Laatst had ik een vreselijke opdracht. Ik moest een doorzichtig draadje door de kop van een pluche rups halen, het eromheen wikkelen (raakte regelmatig in de knoop), oogjes erop plakken en het in een verrassings-ei doen. Dat plastic ei bestond weer uit twee helften, die regelmatig van elkaar afscho-

ten. Alles op de grond. Ik bleef bezig. Het was zo'n priegelwerk. Ik werd er helemaal gestoord van. Bovendien kreeg ik maar vijf cent per ei.' Nancy vindt het ook een groot nadeel dat ze voor bepaalde opdrachten haar hele woonkamer ter beschikking moet stellen. 'Soms staat het bij mij thuis helemaal vol met dozen. Als het vrijdag wordt gebracht, ben ik voor het hele weekend mijn huis kwijt.' Naast de lage verdiensten, speelde ook de vermoeidheid en de spierpijn een grote rol bij de beslissing minder thuiswerk aan te nemen. 'Vooral bij het plakken van kaarten in folders gingen m'n armen en schouders in de loop van de dag pijn doen. Het zijn ook drie verschillende handelingen die ik moet verrichten. Aan de linkerkant liggen de folders, rechts de kaarten en in het midden staat een spons met lijm. Je kunt zelf wel nagaan welke beweging ik de hele dag maakte. Jammer genoeg kan ik ook weer niet te veel opdrachten weigeren, want dan krijg ik straks helemaal geen werk meer. En omdat ik nu een kindje heb is het beetje geld toch meegenomen', besluit Nancy. (ST)

data-invoer, tekstverwerken, telefonisch werven van klanten of orders, of telefonisch enquêteren.

Vermoeden

Waarom vindt het Kabinet dat thuiswerk onder de Arbowet moet vallen?

Minister Bert de Vries van SZW: 'Ongeveer tien jaar geleden is in de Kamer vastgesteld dat thuiswerk alleen wordt beschermd door de Arbowet als er sprake is van een arbeidsovereenkomst. In nogal veel gevallen heeft de werkgever bij thuiswerk gekozen voor een andere arbeidsrelatie. Het gat dat hierdoor is ontstaan willen we afdekken. De achterliggende gedachte daarbij is dat thuiswerk vaak onder slechte omstandigheden wordt verricht en de beloning laag is. Het is een werksoort waarbij wij vermoeden dat er gezondheids- en veiligheidsrisico's zijn, en dat er minder bescherming is dan wenselijk. Het belangrijkste doel van de wetswijziging is dan ook de bescherming van de thuiswerker te verhogen, en de kwaliteit van de (thuis)arbeid te verbeteren. Werkgevers die thuiswerkers inschakelen worden verantwoordelijk voor de omstandigheden waaronder dit werk gebeurt.'

Guity Mohebbi is projectleidster van het landelijk Integratieproject Thuiswerk van de Vrouwenbond FNV. Het driejarige project wordt gesubsidieerd door SZW, het Centraal

Bestuur voor de Arbeidsvoorziening en een aantal FNV-bonden. Het Integratieproject streeft ernaar thuiswerk tot beleidsonderwerp te maken van de overheid, vakbonden, werkgeversorganisaties en arbeidsvoorzieningsorganisaties.

Mohebbi ziet de wetswijziging als een stap in de goede richting. 'Maar het is niet genoeg. De wijziging in de Arbowet is niet voldoende om de positie van de thuiswerksters daadwerkelijk te verbeteren. De arbeidsomstandigheden zijn nauw verweven met de arbeidsvoorwaarden. Zolang de arbeidsvoorwaarden van thuiswerksters slecht zijn, zal de wetswijziging over de arbeidsomstandigheden niet goed kunnen functioneren.'

Ten eerste hebben de arbeidsvoorwaarden een negatief effect op de arbeidsomstandigheden. Bijna alle thuiswerksters werken op stukloon. Om redelijke inkomsten te krijgen moeten ze hard werken en lange dagen maken. Dit leidt vaak tot onveilige en ongezonde situaties. De Arbeidsinspectie kan daar weinig aan doen. Het probleem zit immers in de arbeidsvoorwaarden, niet in de arbeidsomstandigheden.

Ten tweede leiden de slechte arbeidsvoorwaarden tot een zwakke rechtspositie. Dat belemmert thuiswerksters om voor hun rechten op te komen. Thuiswerksters hebben zelden een arbeidscontract. Dat maakt hen erg kwetsbaar. Een werkgever

kan makkelijk afkomen van een thuiswerkster die "lastig" doet. Ze krijgt gewoon geen werk meer. Uit angst hun werk te verliezen zullen veel thuiswerksters bij voorbaat de strijd voor betere arbeidsomstandigheden opgeven.'

Dat er een duidelijke en onlosmakelijke relatie bestaat tussen de rechtspositie en de arbeidsomstandigheden van thuiswerkers, wordt ook in de memorie van toelichting bevestigd. Toch ziet het er niet naar uit dat de overheid meer regels zal stellen op het gebied van de arbeidsvoorwaarden.

De Vries: 'Arbeidsvoorwaarden zijn primair een zaak van werkgevers en werknemers. Dat moeten we ook zo houden. Wat de arbeidsomstandigheden betreft is de overheid verantwoordelijk voor bescherming van de veiligheid en de gezondheid. De arbeidsvoorwaarden zijn, afgezien van het minimumloon, de verantwoordelijkheid van de sociale partners. Bovendien zit je altijd met de volgende afweging: Als je de arbeidsvoorwaarden van thuiswerksters verbetert, en daarmee de kosten voor de werkgever verhoogt, gaat deze nadenken over andere manieren om het werk te laten doen. Dat kunnen legale en illegale alternatieven zijn. Het is de vraag of je de

Afwisseling

Marjan Bergman is thuiswerkster. Ze is 27 jaar, moeder van twee kleine kinderen en woonachtig in Hoorn. Ze is opgegroeid met thuiswerk. Haar ouders doen het al 20 jaar en vanaf haar tiende hielp ze al mee met het knippen, plakken en in- en uitpakwerk. Op dit moment vervangt ze de plastic verpakking van producten voor één die milieuvriendelijker is.

'Het leuke van het werk vind ik de afwisseling in opdrachten. Als het constant hetzelfde zou zijn, zou ik het niet vol kunnen houden', vertelt Marjan. Over de omstandigheden waaronder ze het werk doet is ze tevreden.

'Het is natuurlijk je eigen stoel en je eigen tafel. Als de hoogte niet bevalt, kan ik daar gemakkelijk zelf iets aan doen. Het is niet zo dat mijn werkgever komt kijken of ik mijn werk in de goede omstandigheden uitvoer. Hij komt alleen langs om spullen te brengen en weer op te halen.'

Ik heb werk gehad dat binnen twee dagen af moest zijn. Dan was ik van 's morgens vroeg tot 's avonds laat bezig, waardoor ik last van mijn rug kreeg. Met het werk dat ik nu heb, kan ik zelf bepalen hoelang ik erover doe. Op deze manier kan ik mijn eigen tijd en pauzes indelen en heb ik ook geen last meer van m'n rug', aldus de thuiswerkster. Marjan verdient gemiddeld vier gulden per uur. (ST)

thuiswerkers ermee helpt als door extra regelgeving een deel van het werk verdwijnt.' Daar staat tegenover de vraag of je de thuiswerksters ermee helpt als je niets doet. Thuiswerksters zijn niet georganiseerd in belangenorganisaties. Ze zijn zelden lid van een vakbond. Het is dan ook wat merkwaardig om de behartiging van hun belangen over te laten aan de vakbonden.

Verantwoordelijk

Het Platform Telewerken Nederland (PTN) is een initiatief van de overheid, werkgevers- en werknemersorganisaties, aanbieders van hard- en software en telecommunicatie en van wetenschappelijke instellingen. PTN heeft als doel de invoering van telewerk op verantwoorde wijze in Nederland te bevorderen.

Rob Lansman van PTN stelt dat 'als de wetgever stelt dat misstanden bij telewerk moeten worden tegengegaan, PTN daar volledig achter staat. In zijn algemeenheid zeggen wij: Prima, laat ook de telewerker onder de Arbowet vallen. Aan de andere kant zijn mij geen situaties bekend waar de Arbowet ernstig wordt overschreden. In het algemeen voelt de werkgever zich verantwoordelijk voor zijn telewerkers. Natuurlijk moeten ze soms druk uitoefenen op hun werkgever om bijvoorbeeld goed meubilair te krijgen, of meer informatie vanuit het bedrijf, of meer contact met collega's. Maar ik zie dat met enige druk dat soort zaken goed te regelen zijn. Bovendien worden er tegenwoordig zogenaamde telewerkovereenkomsten opgesteld, waarin ook de arbeidsomstandigheden aan de orde komen.'

Lansman denkt hierbij aan de hoog opgeleide telewerkers. Hij geeft toe dat het voor het laaggeschoolde telewerk misschien een ander verhaal is, maar dat is naar zijn zeggen een kleine groep. Of de huidige telewerkovereenkomsten voldoen aan de eisen van de Arbowet, is nog de vraag. Zo wordt in de overeenkomst van de Rabobank de verantwoordelijkheid voor de inrichting van de telewerkplek bij de werknemer gelegd. Dit komt niet overeen met de Arbowet, waar het de verantwoordelijkheid van de werkgever is. Na de wetswijziging zal de overheid de naleving van de wet moeten controleren. Het Integratieproject Thuiswerk voorziet hierbij problemen. Hoe kan de Arbeidsinspectie ook nog aandacht besteden aan thuiswerkers als ze nu al onderbezet is?

De Vries: 'Het is niet de bedoeling dat de Arbeidsinspectie bij alle thuis- en telewerkers over de vloer

komt. Het controlebeleid van de Arbeidsinspectie zal zich toespitsen op de werkgever. Daarnaast wordt thuiswerk een vast onderdeel van onze branche-projecten. Daarin brengen we de arbeidsrisico's voor een branche in kaart. De resultaten worden besproken met de werkgevers in de sector en gepubliceerd in branche-bladen. In 1992 heeft de Arbeidsinspectie bij wijze van proef thuiswerk meegenomen in een project in de lederwarenindustrie. De Arbeidsinspectie heeft dus meer een ondersteunende dan een controlerende rol. Natuurlijk moeten ook op beperkte schaal inspecties worden verricht op individuele werk-

sters nog groter zijn.'

De Vries weet niet of de inspectie van mannelijke inspecteurs bij vrouwelijke thuiswerkers problemen zal opleveren. 'Ik denk wel dat het voordelen heeft om inspecties bij thuiswerksters thuis zoveel mogelijk door een vrouwelijke inspecteur te laten uitvoeren. Ook in de Arbeidsinspectie doen we pogingen om meer vrouwen als inspecteur te werven. Hoewel dit los staat van de wetswijziging rond thuiswerk, zou het de uitvoering van deze wetswijziging wel kunnen vergemakkelijken.'

Niets gedaan

Naast het instellen en controleren

Thuiswerksters: na eerste schrik positief over aandacht van de Arbeidsinspectie.

Foto: Chris Pennarts.

plekken. Maar ik verwacht niet veel heil van een proces-verbaal. Als je werkgevers in beweging wilt krijgen met een proces-verbaal moet je een pakkans hebben die méér dan marginaal is. Dan moet je met een heel leger inspecteurs op pad. Ik denk niet dat dat een goede besteding van de collectieve middelen is.'

Maar ook bij de incidentele inspecties voorziet Mohebbi problemen. Van de 300 inspecteurs van de Arbeidsinspectie zijn er maar 30 vrouw.

'Dat terwijl 98% van de thuiswerkers vrouw is. Ik ben met een arbeidsinspecteur bij Nederlandse thuiswerksters geweest. Je merkt dat zij er moeite mee hadden om een wildvreemde man in hun huis te laten. Zelfs met mij erbij. Dit probleem zal bij allochtone thuiswerk-

van de nieuwe regels zal de overheid ook voorlichting geven over thuiswerk. Zo zal een Publikatieblad Thuiswerk verschijnen waarin voorlichting wordt gegeven over consequenties van de wetswijziging voor werkgevers en werknemers. Het is de bedoeling om het P-blad in samenwerking met bedrijfstakorganisaties op te stellen.

Het Integratieproject Thuiswerk hecht veel waarde aan goede voorlichting. Mohebbi: 'De overheid heeft ruim twintig jaar niets gedaan aan de positie van de thuiswerksters. Het is dan ook heel belangrijk om hen op de hoogte te brengen van de wetswijziging.'

Is voorlichting niet een taak van het Integratieproject zelf? 'Dat is inderdaad één van onze deeltaken. Maar ons belangrijkste doelstelling is de integratie van het onderwerp bij de

Uren optimaal benutten

Victor Wildeman, 44 jaar en nu twee jaar als telewerker werkzaam voor Digital Equipment bv in Utrecht, is in de luxe positie dat hij een volledig ingericht kantoor aan huis heeft. Toen hij een paar jaar geleden een huis liet bouwen, heeft hij er een speciale kantoorruimte ingericht. Het meubilair (bureau, ladenkasten, etc.) heeft hij van zijn vorige werkgever voor een redelijke prijs over kunnen nemen.

'Hierdoor is mijn werkomgeving identiek aan die in Utrecht, alleen werk ik thuis. Zo verlies ik geen tijd met in de file staan van Woerden naar Utrecht en kan ik mijn uren zo optimaal mogelijk benutten. Een van de grote voordelen van het telewerken vind ik dat je niet constant wordt gestoord. Als ik thuis aan een klus begin, dan komt die af. Op het werk meestal niet, daar komt steeds van alles tussendoor. Mijn secretaresse vangt op de zaak zo veel mogelijk telefoontjes op en handelt ze voor het grootste deel af. Tevens heb ik thuis met de kinderen goede afspraken gemaakt over het aannemen van de telefoon.'

Mist hij het persoonlijk contact met collega's niet?

'Als ik iets wil vragen aan een collega op het moment dat ik thuis zit, bel ik hem of haar op. Dan bevind ik me natuurlijk in een zwakkere positie dan wanneer je even bij die persoon aan het bureau gaat staan. Maar omdat ik

een buitendienst-functie heb, is het persoonlijk contact met collega's toch al minder. Mijn collega's tref ik meestal bij klanten, waarna we met elkaar gaan lunchen om te praten over de kinderen en het werk. Daarnaast hebben we een keer per twee weken een 'unit'-bespreking waar ik eveneens collega's spreek.'

De communicatie tussen het bedrijf en Wildeman verloopt bij een automatiseringsbedrijf als Digital via de modernste apparatuur. Omdat Digital veel werkt met telewerkers is er een Telewerkproject gestart. Onderdeel hiervan is de formalisering van de telewerkovereenkomst. Daarin zijn onder andere de kosten als telefoon, koffie, verwarming en slijtage van de vloerbedekking, vastgesteld.

De vraag die Wildeman regelmatig krijgt is of hij geen moeite heeft met het opstaan 's morgens.

'Nee, integendeel. Moelijker vind ik het om 's avonds die knop eindelijk eens uit te zetten.' Hij noemt zichzelf dan ook een 'workaholic'. Iemand die van een 40-urige werkweek, 80 uur maakt. 'Als ik overdag bij klanten ben geweest, werk ik regelmatig 's avonds. Mijn vrouw komt meestal 's avonds met de koffie op kantoor. Dat is misschien wel een nadeel van het thuiswerken. Maar mijn werk is nu eenmaal ook mijn hobby.'

(ST)

lijk door middel van een telewerkovereenkomst. Dat hoeft niet ingewikkeld te zijn en het is goed voor beide partijen.'

Mohebbi is minder optimistisch.

'Hoewel deze wetswijziging een grote stap in de goede richting is, wordt het grootste probleem van thuiswerksters, de rechtspositie, niet aangepakt.'

De Vries hoopt dat met de wetswijziging de mensen in beweging komen. 'Maar dat lukt alleen als je thuiswerk telkens opnieuw onder de aandacht brengt. Daarom moet je bij zoveel mogelijk mensen belangstelling voor het onderwerp wekken en ze op één of andere manier betrokken maken en houden. Want na al die jaren in de politiek heb ik wel afgeleerd om te denken: Als iets maar eenmaal in het Staatsblad gestaan heeft, dan is de maatschappij al weer veranderd. Daar is veel meer voor nodig.'

Noten

1. Wie is verantwoordelijk voor thuiswerksters?, Nieuwsbrief Arbeidsmarkt, nr. 2, april 1993.

2. Asseldonk, Y. van, en E. Opdam, Barometer Telewerken: Periodiek onderzoek naar de omvang van telewerken in Nederland, Werkgroep 2duizend, Amersfoort, juni 1993.

De auteur

Marieke de Feyter is onderzoekster bij het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA, Amsterdam.

sociale partners en de overheid. Het Integratieproject bestaat nog twee jaar. In die periode moeten wij ervoor zorgen dat andere organisaties de zorg voor thuiswerksters van ons overnemen. Wij willen deze organisaties dus graag ondersteuning bieden bij het geven van voorlichting aan thuiswerksters, maar nemen de voorlichtingstaak niet van hen over.' Als voorbeeld noemt ze de brochure 'Thuiswerk Pluiswerk' die zeer recent is verschenen en zich richt op de thuiswerksters. De brochure is een samenwerkingsprodukt van het Integratieproject en een aantal bonden.

Daarnaast wijst Mohebbi op de rol die de Arbeidsinspectie kan spelen bij de voorlichting.

'De inspecteurs hebben contact met de werkgevers en de thuiswerkers. Zo kunnen zij beide partijen informeren. Zij kunnen dan ook de relevante folders van het ministerie verspreiden. Een voorwaarde is dan wel dat de inspecteurs voldoende kennis hebben van de problematiek rond thuiswerk.'

Wat zijn de reacties van thuis- en telewerkers zelf op de aandacht voor hun arbeidsomstandigheden?

'Bij het proefproject van de Arbeidsinspectie reageerden de thuiswerk-

sters - na de eerste schrik - heel positief op het bezoek en de aandacht van de Arbeidsinspectie', aldus Mohebbi. 'Zij ervoeren het als een gemis dat zij niet evenveel aandacht kregen als een "normale" werknemer. Het bezoek van de Arbeidsinspectie zagen ze als een teken van belangstelling.'

Lansman denkt dat ook telewerkers de aandacht voor hun arbeidsomstandigheden thuis waarderen. 'Als de werkgever wil nagaan of de telewerker een geschikte werkruimte heeft zal hij, of een telewerkcoördinator, bij de werknemer thuis komen. Het blijkt dat de telewerkers dat ook op prijs stellen: Zij zien dat als een teken van interesse. Natuurlijk zal de reactie van de telewerkers sterk afhangen van de manier waarop een inspectie plaatsvindt: Stelt de werkgever zich op als controleur, of denkt en werkt de werkgever mee bij het geschikt maken van de werkplek?'

Rechtspositie

Zal door de wetswijziging thuiswerken nu net zo goed beschermd worden als werken op kantoor?

Lansman denkt dat de wetswijziging een impuls zal geven aan werkgevers om telewerk goed met hun werknemers te regelen. 'Waarschijn-